

En introduktion til Thomas Piketty: ”Kapital og ideologi” – #1

Publiceret 14/10/2020 i Bøger/Økonomi
af Erik Christensen

THOMAS PIKETY // POV GUIDE – Den franske økonom Thomas Pikettys bøger om kapitalen i det 21. århundrede har haft enorm gennemslagskraft i samfundsdebatten over hele verden med roser fra bl.a. nobelpristageren i økonomi Paul Krugman, der har kaldt Pikettys gennembrud, “Kapitalen i det 21. århundrede”, for ”den vigtigste bog om økonomi i dette årti”. Men den franske stjerneøkonom er også tung og svært tilgængelig. Politolog Erik Christensen tilbyder POV’s læsere en introduktion og en guide til Pikettys

nye bog, "Kapital og ideologi" i to artikler. Dette er del 1.

Den franske økonom Thomas Piketty blev verdensberømt, da han i 2013 udgav bogen: "*Le Capital au XXIe siècle*" (på dansk: "[Kapitalen i det 21. Århundrede](#)" i 2013). Piketty viste her, hvorledes udviklingen i indkomst- og formuefordelingen i en 150-årig periode havde udviklet sig betydeligt mere ulige end hidtil antaget.

“

Ideologi er for Piketty noget positivt, forstået på den måde, at ethvert samfund (som alle er mere eller mindre ulige) har et nødvendigt behov for at retfærdiggøre denne ulighed, diskurser og institutioner

Pikettys aktuelle ærinde i den nye bog "Kapital og ideologi" er at komme med en kritik og opgør med den dominerende ideologi, der retfærdiggør uligheden i de hyperkapitalistiske samfund og skitsere omridsene af en alternativ ideologi, der kan retfærdiggøre nogle mere lige samfund. Han kalder selv ideologien "elementer til en deltagersocialisme i det 21. århundrede" (s. 825).

Pikettys bog er imidlertid meget mere omfattende. Han starter med en gennemgang af ulighedsregimerne igennem historien, dvs. hvorledes uligheden udviklede sig i de europæiske standssamfund og i slave- og kolonisamfundene. Det betyder, at han leverer detaljerede historiske analyser af uligheden i ikke blot de europæiske samfund, men også i Rusland, Indien, Kina, Japan, Iran og Brasilien.

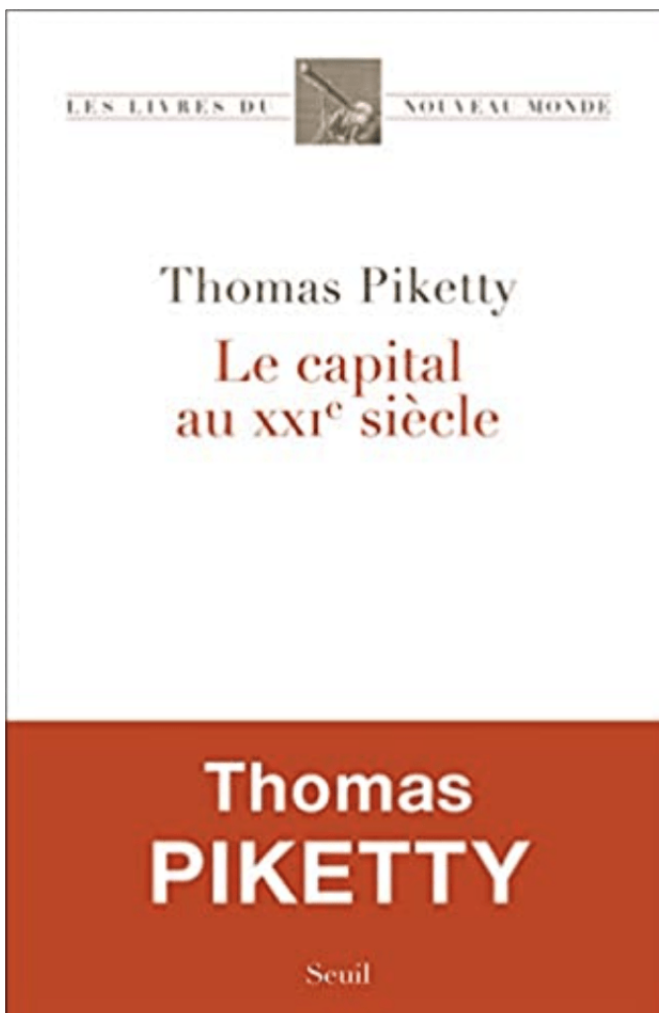
I min introduktion til Pikettys nyeste bog vil jeg koncentrere mig om hans analyse af de europæiske samfund og koncentrere mig om hans analyser i de sidste to dele i bogen: "Det 20 århundredes store transformation" og "At gentænke den politiske konflikts dimensioner".

Hvad er en ideologi?

Ideologibegrebet er naturligvis centralt i Pikettys analyse.

Hvorledes er hans opfattelse af en ideologi? Det er en helhed af umiddelbart plausible ideer og diskurser, der søger at beskrive, hvordan samfundet skal organiseres (s. 13).

Ideologi er for Piketty noget positivt, forstået på den måde, at ethvert samfund (som alle er mere eller mindre ulige) har et nødvendigt behov for at retfærdiggøre denne ulighed, diskurser og institutioner.

“

Han starter ikke med det moderne samfund med privat ejendomsret, men starter med en dybtgående analyse af de europæiske standssamfund og slave- og kolonisamfundene

Ideologi har med andre ord noget med legitimering af politisk magt, og der vil altid eksistere politisk uenighed og konflikt.

Det særlige ved Pikettys analyse er, at han anlægger et meget langt historisk perspektiv. Han starter ikke med det moderne samfund med privat ejendomsret, men starter med en dybtgående analyse af de europæiske standssamfund og slave- og kolonisamfundene.

Herefter giver han en analyse af det 20. århundredes store transformation og slutter med

at fremlægge et program for, hvorledes man kan gentænke den politiske konflikts dimensioner.

Det retfærdige samfund

Hvad er det retfærdige samfund? (s. 827) Piketty kommer med følgende generelle fuldkomne definition: ”det er det samfund, der gør det muligt for alle dets medlemmer at få adgang til de grundlæggende goder i videst mulig forstand”.

Blandt disse goder optræder navnlig uddannelse, sundhed, stemmeret og mere overordnet alle borgeres størst mulige deltagelse i de forskellige aspekter af det sociale, kulturelle, økonomiske, civile og politiske samfund, der tilsammen skal gøre det muligt for de dårligst stillede medlemmer at få bedst mulige leveforhold.

Det indebærer ikke ensartethed og absolut lighed, og ulighed kan retfærdiggøres, hvis det bevisligt gør det muligt at forbedre leveforholdene og øge mængden af de dårligst stilledes muligheder i livet.

Piketty indrømmer, at disse principper både minder om [John Rawls](#)' retfærdighedsprincipper og om Menneskerettighedserklæringen fra 1789.

“

Piketty understreger, at en forestilling om retfærdighed altid skal opfattes som et resultat af en vedvarende kollektiv drøftelse, og at ingen alene vil kunne definere det ideelle ejerskabsregime, det perfekte valgsystem eller mirakelskattesatsen

Disse principper har ikke forhindret meget stor ulighed. Derfor mener Piketty, at man skal nære mistillid til de abstrakte og generelle principper for social retfærdighed og koncentrere sig om den måde, hvorpå de giver sig til kende i bestemte samfund og i konkrete politikker og institutioner.

Han understreger (s. 829), at en forestilling om retfærdighed altid skal opfattes som et resultat af en vedvarende kollektiv drøftelse, og at ingen alene vil kunne definere det ideelle ejerskabsregime, det perfekte valgsystem eller mirakelskattesatsen. Det kan lægge op til et kollektivt eksperiment, som man tidligere har set i historien.

THOMAS
PIKETTY

KAPITAL
OG
IDEOLOGI

INFORMATION'S FORLAG

DJØF FORLAG

Ulighed er ideologisk og politisk bestemt

Pikettys hovedtese er, at uligheden i samfundene ikke er økonomisk eller teknologisk bestemt, men ideologisk og politisk bestemt. Det betyder, at han mener, at den politisk-ideologiske sfære besidder en sand autonomi.

Derfor slutter han også med at sige, at "alle hidtidige samfunds historie er en ideologikampens historie og historie om jagten efter retfærdighed". Med andre ord tæller ideerne og ideologierne i historien. Den sociale position, hvor vigtig den end er, rækker ikke til at udarbejde en teori om skat, uddannelse, løn og demokrati." (s. 877).

Historien skal forstås som en række af kriser og sammenstød mellem nye ideer og sociale og politiske kampe (s. 416). Og lidt anderledes formuleret andetsteds som en kollektiv lærings- og historisk eksperimenteringsproces (s. 21).

De europæiske standssamfunds struktur

Det europæiske standssamfund før den franske revolution i 1789 var tredelt. Gejstligheden tog sig af den spirituelle ledelse af fælleskabet.

Adlen var en krigerklasse, som tog sig af samfundets sikkerhed og beskyttelse, og endelig var der tredjestanden, den arbejdende befolkningsgruppe, der sørgede for produktion og distribution af varer og i nogle tilfælde var underlagt tvangsarbejde og livegenskab.

“

Uligheden blev accepteret af alle, fordi den skabte sikkerhed og stabilitet

Kirken og adlen som de dominerende klasser udgjorde kun ca. 1,5% af befolkningen, men ejede ca. halvdelen af landbrugsjorden.

Piketty gør opmærksom på, at det betød at ulighedsstrukturen ikke var radikalt forskelligt fra den, som gælder i dag. Uligheden byggede på et hierarki og en komplementaritet mellem de dominerende grupper.

Uligheden blev accepteret af alle, fordi den skabte sikkerhed og stabilitet. De dominerede accepterede deres skæbne, og der eksisterede en magtbalance mellem de magthavende grupper, der respekterede deres indbyrdes roller. I modsætning til det moderne samfund var den økonomiske og politiske legitimitet rodfæstet på det lokale niveau og byggede i sidste instans på religionen.

Den franske revolution og den moderne stat

Med den franske revolution i 1789 skete der en radikal ændring i opfattelsen af ejendomsforholdene. De to øverste klassers privilegier blev afskaffet. Der skete en nationalisering af kirkegodset og en afskaffelse af tiende.

Baggrunden var, at det gamle treleddede samfund var kommet i en alvorlig krise, der resulterede i en revolution. Legitimeringen af den gamle orden var smuldret. Ligeledes var der sket en udbredelse af en stigende økonomisk rationalitet sammen med en maksimering af ejendomsconcentrationen.

Desuden var der langsomt vokset en mere og mere centraliseret stat op. Det nye ejersamfund havde ligget i svøb, men kom så til fuld udfoldelse ved revolutionen.

En helt ny moderne logik blev fremlagt for forholdet mellem økonomi og politik. Herefter stod en centraliseret stat med suveræne magtbeføjelser, som tog sig af sikkerhed, retsvæsen og legitim vold overfor et samfund med en ejendomsret, der var privatindividets privilegium og blev defineret som absolut og ukrænkelig.

Der blev her skabt en ejendomsfortælling, hvor alle har de samme chancer for at få adgang til marked og ejendom, og hvor alle nyder godt af de goder, der er blevet akkumuleret af de rigeste (s. 11). Ejendomsretten blev principielt gjort tilgængelig for alle, men som Piketty gør opmærksom på, er det egalitære formuesamfund endnu ikke opfundet (s. 127).

“

Efter den franske revolution skete der en ”helliggørelse af ejendomsretten”, hvilket er et interessant udtryk for religionens afslutning som eksplicit dominerende politisk ideologi og

den private ejendomsrets centrale betydning som legitimeringsgrundlag i det nye moderne samfund

Tværtimod har ejendom altid været ekstremt koncentreret, hvilket har betydet, at de 50% fattigste altid har haft begrænset mulighed for at deltage i det økonomiske liv (s. 831).

Med den franske revolution skete der et principielt skift i legitimeringen af magtforholdene og ulighederne. Piketty taler om, at der skete en ”helliggørelse af ejendomsretten”, hvilket er et interessant udtryk for religionens afslutning som eksplicit dominerende politisk ideologi og den private ejendomsrets centrale betydning som legitimeringsgrundlag i det nye moderne samfund.

Piketty gør dog opmærksom på, at der hurtigt udvikler sig to strømninger i den nye ideologi, som han kalder ”proprietarismen”, en kritisk og mere pragmatisk strømning og en ekstrem proprietarisme, som netop helliggør den private ejendomsret.

Selvom den franske revolution i 1789 principielt vendte op og ned på samfundets legitimering kom det ikke umiddelbart til at føre til store ændringer på ulighedsområdet. De kontrarevolutionære tendenser sejrede hurtigt, hvilke kom til at betyde, at koncentrationen af privatejendom stort set ikke blev mindre end før revolutionen og konstant blev øget i løbet af det 18. århundrede og indtil den første Verdenskrig.

Der var en stor afstand mellem de revolutionære løfter og virkeligheden, så revolutionens løfter om lighed havde næsten ingen effekt.

Vestens histories faser – ”La Belle Époque” (1880-1914)

I perioden 1880-1914, der siden blev kaldt ”La Belle Époque” steg uligheden helt ekstraordinært, og der skete en helliggørelse af den private ejendomsret.

Men det var også i den periode at moddiskurser for alvor begyndte at vinde fodfæste i arbejderbevægelsen og blandt forskellige typer af socialistiske partier.

“

Alt i alt betød det, at hele den forrige periodes helliggørelse af den private ejendomsret brød sammen som resultat af periodens militære begivenheder og sociale og politisk-ideologiske kampe, hvilket blev yderligere forstærket af den økonomiske krise i 1930'erne

Piketty gør også opmærksom på, at det er i den periode, at ideen om den moderne progressive indkomstskat bliver lanceret og diskuteret i USA og England. (s. 34).

De to verdenskrige og mellemkrigstiden (1914-1945)

Mellem 1914 og 1945, perioden mellem de to verdenskrige, skete den hurtigste og mest dybtgående ændring i det globale ulighedsregimes historie (s. 378). 1. verdenskrigs afslutning var præget af tre kejserrigers sammenbrud, kommunismens fremkomst, kolonialismens undergang og en skærpelse af nationalismen.

I kølvandet på den 1. verdenskrig skete ændringen i uligheden fordi en række regeringer reducerede den private ejendoms sociale følger, eksproprierede udenlandske aktiver, reducerede den offentlige gæld med inflation, skabte en kontrol med huslejer og ejendomspriser og ved en ekstraordinær progressiv beskatning på helt op til 70-80% af de højeste indkomster og formuer.

Piketty gør opmærksom på, at det faktisk var et skatteregime, som eksisterede helt frem til 1980-90 (s. 378).

“

Socialdemokratierne var i denne periode klare arbejderpartier, og forstod at skabe lighedsfremmende politiske koalitioner, som

skabte de europæiske velfærdssamfund, hvilket for Piketty viser de politisk ideologiske processers store betydning for skabelsen af lighed

Alt i alt betød det, at hele den forrige periodes helliggørelse af den private ejendomsret brød sammen som resultat af periodens militære begivenheder og sociale og politisk-ideologiske kampe, hvilket blev yderligere forstærket af den økonomiske krise i 1930'erne.

Overalt skete der et omsving i retning af statsinterventionisme. Det var medvirkende til, at der i det 20. århundrede helt frem til 1970 skete en bemærkelsesværdig indkomstudligning. (s. 380).

Socialdemokratiets guldalder (1950-1980)

Perioden efter anden verdenskrig specielt fra 1950-80 var socialdemokratiets guldalder, etableringen af velfærdsstaterne i Europa. Med USA og England som ledende spillede den progressive indkomst- og arvebeskatning en stor rolle.

Man demonstrerede, at man på en gang kunne have en stor vækst og produktivitetsstigning, samtidig med at man havde et højt skattetryk og en stor omfordeling.

Der var, som Piketty skriver, en sammenhæng mellem de to komplementære visioner for skatternes rolle, finansiering af udgifter samtidig med en reduktion af ulighed (s. 415), hvilket gjorde det muligt at omdanne ejersamfundene til socialdemokratiske samfund.

“

Med ”Murens fald” i 1989 fik globaliseringen
en helt ny dynamik og en ny periode, som
Piketty kalder hyperkapitalismen (1990-2020),
blev indledt

Socialdemokratierne var i denne periode klare arbejderpartier, og forstod at skabe lighedsfremmende politiske koalitioner, som skabte de europæiske velfærdssamfund, hvilket for Piketty viser de politisk ideologiske processers store betydning for skabelsen af lighed.

Neo-liberalismen og hyperkapitalismen (1990-2020)

I begyndelsen af 1980'erne skete så et stort ideologisk skifte. De fleste velfærdsstater stod i store problemer på grund af energikriserne, voksende arbejdsløshed samt betalingsbalanceproblemer.

I den situation markerede Thatchers og Reagans vej til magten i Storbritannien og USA med neoliberale budskaber en konservativ revolution. På det økonomiske område betød det en liberalisering af kapitalstrømme, hvilket gav den ideologiske strømning et materielt grundlag.

Hvor velfærdsstatslig styring og beskatning tidligere blev anset for skabelse af samfundsmæssig lighed og solidaritet, blev staten nu i meget højere grad set som værende problemet, mens en øget markedsgørelse med privatiseringer blev set som løsninger på velfærdsstaternes problemer.

Med "Murens fald" i 1989 fik globaliseringen en helt ny dynamik og en ny periode, som Piketty kalder hyperkapitalismen (1990-2020), blev indledt. De socialdemokratiske velfærdssamfund gik langsomt i opløsning. Det hidtidige progressive skatteregime kom under voldsomt pres, og der skete en stadig mere udtalt helliggørelse af den private ejendomsret.

Efter 1980 steg uligheden i de fleste vesteuropæiske samfund, specielt i USA, Storbritannien og Frankrig. Samtidig blev socialdemokratierne langsomt forvandlet fra at være arbejdernes parti til at være de højtuddannedes parti, og socialdemokratierne fik sværere ved at forholde sig til den stigende ulighed og til at omdefinere retfærdighedsnormer for ejendom og uddannelse. (s. 485).

“

Det tidligere klassebaserede venstre-højre

politiske system blev erstattet af et system med flere forskellige eliter, en ”brahminsk” venstrefløj, der tiltrak de højtuddannede og en ”businessfløj”, der tiltrak dem med høj indkomst og formue, men hvor både venstre- og højrefløj er splittede mellem en omfordelingsfløj og en markedsfløj

Desuden brød den socialdemokratiske koalition, der havde skabt den velfærdsmæssige lighed sammen. Der skete med andre ord en skilsmisse mellem venstrefløj og underklasse (s. 658). Det så man tydeligt i USA, Storbritannien og Frankrig.

Det tidligere klassebaserede venstre-højre politiske system blev erstattet af et system med flere forskellige eliter, en ”brahminsk” venstrefløj, der tiltrak de højtuddannede og en ”businessfløj”, der tiltrak dem med høj indkomst og formue, (s. 733) men hvor både venstre- og højrefløj er splittede mellem en omfordelingsfløj og en markedsfløj (s. 742).

Det har betydet, at underklassen har følt at være ladt i stikken af de socialdemokratiske partier (s. 752).

En faktor i denne udvikling har været, at socialdemokratierne ikke har evnet at gå ud over nationalstaten. (s. 494). De har nok tilsluttet sig EU, men ikke antastet og forsøgt at ændre det, Piketty kalder ”den neoproprietariske instrumentaliserings af EU”, altså dogmet om kapitalens og arbejdskraftens frie bevægelighed som det hellige grundlag for bl.a. EU og det indre marked.

[LÆS MERE AF ERIK CHRISTENSEN HER](#)

Thomas Piketty: Kapital og Ideologi. DJØF Forlag og Informations Forlag 2020. 1036 s.

Erik Christensen er tidl. lektor i samfundsfag på Aalborg Universitet.

Facebook kommentarer

Tilføj en kommentar

Hans Schjær-Jacobsen

Tak fin gennemgang

Synes godt om · Svar · 2 · 16 u

[Plugin til Facebook-kommentarer](#)

Modtag POV Weekend, følg os på Facebook – eller støt vores arbejde

Modtag ugens væsentligste analyser, anmeldelser og essays i **POV Weekend** – hver fredag morgen.

Det er gratis, og du kan tilmelde dig her →

JA TAK, SEND MIG POV WEEKEND

POV er et åbent og uafhængigt dansk non-profit medie.

Har du mulighed for at støtte vores arbejde? Bliv frivilligt støttemedlem her →

25 KR./MD. →

50 KR./MD. →

100 KR./MD. →

Cand.scient.pol.Erik Christensen (1945) er opvokset i Bløvstrød i Nordsjælland og har læst Statskundskab ved Aarhus Universitet. Han er tidligere lektor i samfundsfag på Aalborg Universitet, hvor han har undervist i politisk filosofi. Erik har skrevet en lang række bøger og artikler om arbejderbevægelsens historie, paradigmeskift, borgerløn/basisindkomst og økologisk økonomi og bæredygtig udvikling. Er i dag især engageret i Borgerlønsbevægelsen. BIEN (Basic Income Earth Network) Danmark. I 2017 har han udgivet bogen: På vej til borgerløn. Aktuel idédebat. Hovedland 2017. Erik har tidligere været blogger på den nedlagte internetportal Modkraft og på hans hjemmeside kan man læse tidligere artikler og blogindlæg. Erik bor i Løgumkloster med sin familie.
